

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ПЕРЕЛІКУ БЕЗРЕЦЕПТУРНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА РОЗРОБЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Ключові слова: фармацевтичний ринок України, лікарські засоби, перелік безрецептурних препаратів, маркетинговий аналіз, протоколи фармацевта, відповідальне самолікування

L. O. HALA (<https://orcid.org/0000-0002-0086-2706>),A. O. CHUBAI (<https://orcid.org/0000-0002-5973-2762>)*Bogomolets National Medical University, Kyiv***ANALYSIS OF THE DOMESTIC LIST OF OTC MEDICINES AND DEVELOPMENT OF APPROACHES TO ITS IMPROVEMENT**

Key words: pharmaceutical market of Ukraine, medicines, list of over-the-counter medicines, marketing analysis, protocols of pharmacists, responsible self-medication

---

В останні десятиліття, зважаючи на здобутки медичної та фармацевтичної науки й практики, суттєво змінюється психологія споживача товарів аптечного асортименту, тому кожен громадянин прагне зайняти активну позицію щодо власного здоров'я. Розповсюдженню самолікування, як складової охорони здоров'я, на практиці сприяють такі чинники як підвищення загального рівня медичної грамотності, поліпшення якості життя населення і його тривалості, розвиток ринку лікарських засобів (ЛЗ). У розвинених країнах вирішенням зазначених потреб суспільства стало формування концепції відповідального самолікування, що передбачає окрім вільного використання споживачами ефективних і безпечних ЛЗ безрецептурного відпуску, також їхню відповідальність за результати лікування. Згідно з вимогами Належної аптечної практики, проголошеної Спільною настановою Міжнародної фармацевтичної федерації та Всесвітньої організації охорони здоров'я (2011 р.), фахівці аптечних закладів мають допомагати пацієнтам раціонально використовувати ЛЗ, надавати необхідну інформацію та зрозумілі рекомендації задля досягнення максимальної користі від лікування [1]. За цих обставин фармацевт, у межах своєї соціальної функції, має допомогти прийняти правильне рішення з оптимального вибору ЛЗ або ж, у разі потреби, спрямувати пацієнта до лікаря, тобто забезпечити кожному відвідувачу аптечного закладу належну фармацевтичну опіку.

Усі цивілізовані країни законодавчо визначають правила роздрібної реалізації ЛЗ та переліки препаратів, що належать до двох основних категорій відпуску – рецептурні та безрецептурні (ОТС, від англ. over-the-counter drugs). Критерії визначення категорій відпуску ЛЗ в Україні регламентовано наказом Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України від 17. 05. 2001 р. № 185 [2].

Зважаючи на вказане, соціально важливим є визначення пріоритетних підходів до формування переліку безрецептурних ЛЗ в Україні. Питання самолікування та оптимізації використання ОТС-препаратів розглянуто в наукових працях Немченко А. С., Царьової К. О. [3], Ривак Т. Б., Денисюк О. А. [4], Заремби Н. І., Зіменковського А. Б. [5], Гудзенка О. П., Барнатович С. В. [6], Городецької І. Я., Чухрай І. Л. [7] й інших. Так, автори досліджували причини розповсюдження самолікування і порушення правил рецептурного відпуску ліків, ставлення до самолікування здобувачів вищої медичної освіти, роль реклами у разі вибору безрецептурних препаратів для самолікування, використання протоколів фармацевта для забезпечення належної фармацевтичної опіки тощо.

Метою дослідження стало розроблення сучасних організаційних підходів до формування асортименту Переліку безрецептурних ЛЗ в Україні для забезпечення належного рівня надання фармацевтичної допомоги.

Матеріали та методи дослідження

Об'єктами дослідження були переліки безрецептурних ЛЗ, затверджені наказами МОЗ України впродовж 2010–2019 рр.; Перелік препаратів, дозволених до відпуску без рецепта (за даними Державного реєстру ЛЗ України, станом на лютий 2022 р.) (далі – Перелік безрецептурних ЛЗ (2022 р.)); протоколи фармацевта. Використано методи маркетингового аналізу, аналітико-порівняльний, системний, графічний та узагальнення.

Результати дослідження та обговорення

Формування асортименту безрецептурних ЛЗ в аптечних закладах здійснюється відповідно до нормативно-правових документів із регулювання фармацевтичної діяльності, зокрема наказу МОЗ України від 18. 04. 2019 р. № 876 «Про затвердження Переліку лікарських засобів, дозволених до застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів». На першому етапі дослідження, зважаючи на безперервні зміни номенклатури у зв'язку з проведенням державної реєстрації (перереєстрації) препаратів на фармацевтичному ринку, проаналізовано частоту оновлення чинних переліків безрецептурних ЛЗ. У табл. 1 подано дані щодо динаміки питомої ваги ОТС-препаратів на вітчизняному фармацевтичному ринку протягом тривалого періоду, починаючи з 2010 р. до 2022 р. [8, 9].

Т а б л и ц я 1

Порівняльний аналіз кількості номенклатурних позицій безрецептурних препаратів в абсолютному та відносному показниках у динаміці років

№	Вихідні дані наказів МОЗ України	Кількість ЛЗ за даними реєстрації	Кількість безрецептурних ЛЗ у переліках	Питома вага безрецептурних ЛЗ, %
1	Від 06. 12. 2010 р. № 1081	14 305	3 725	26,0
2	Від 03. 02. 2012 р. № 78	13 160	3 755	28,5
3	Від 26. 02. 2013 р. № 166	13 244	3 430	25,9
4	Від 06. 05. 2014 р. № 303	13 161	3 285	25,0
5	Від 18. 05. 2015 р. № 283	12 874	3 172	24,6
6	Від 19. 01. 2017 р. № 41	13 132	3 114	23,7
7	Від 02. 04. 2018 р. № 599	11 316	3 019	26,7
8	Від 18. 04. 2019 р. № 876	12 524	2 961	23,6
9	Станом на 16. 02. 2022 р. (за даними Держреєстру ЛЗ)	13 863	2 936	21,2

За результатами проведеного аналізу вказаних Переліків препаратів, які дозволялося відпускати з аптек та їх структурних підрозділів без рецепта лікаря, за досліджуваний період встановлено, що на фармацевтичному ринку України кількість безрецептурних ЛЗ у натуральних одиницях зменшується щороку, а також знижується і їхня питома вага від кількості зареєстрованих препаратів. Зазначена тенденція також підтверджується у структурі продажу рецептурних і безрецептурних ЛЗ у грошовому і натуральному виразі за результатами аналізу вітчизняного фармацевтичного ринку в 2016–2021 рр. Так, протягом вказаного періоду частка споживання населенням препаратів безрецептурного відпуску знизилася з 42,5% до 37,3% у грошовому вираженні та з 63,2% до 56,4% – у натуральному, водночас зросла питома вага в структурі

продажу рецептурних препаратів із 57,5% до 62,8% у грошовому та з 36,8% до 43,6% у натуральному виразі [10].

Така особливість, на нашу думку, пов'язана з підвищенням вимог до ліків при встановленні категорії їх відпуску, необхідністю цілеспрямованого попередження неконтрольованого самолікування серед населення і його негативних проявів, спробами регулювання промоційної активності фармацевтичних компаній-виробників та реклами безрецептурних ЛЗ в інформаційному просторі. Отже, в Україні протягом останніх років зберігається тенденція до поступового зростання частки рецептурних препаратів у загальній структурі обсягів продажу ліків. Водночас міжнародний ринок ОТС-препаратів збільшується, зокрема в Європі прогнозується щорічне зростання обсягів у грошовому вираженні на рівні 4,19%, оскільки саме ця категорія ЛЗ постає доступним варіантом для забезпечення відповідального самолікування населення [11].

На другому етапі нашого дослідження здійснено порівняльний маркетинговий аналіз Переліку безрецептурних ЛЗ, затвердженого чинним наказом МОЗ України від 18. 04. 2019 р. № 876, та Переліку безрецептурних ЛЗ (2022 р.) [9]. Розподіл безрецептурних препаратів за складом свідчить, що в обох переліках частка монопрепаратів (62,3% і 63,0% відповідно) та комбінованих засобів (37,7% і 37,0%) практично однакова. Підсумки аналізу зазначених переліків ОТС-препаратів за класифікаційними АТС-групами подано в табл. 2.

Т а б л и ц я 2

Розподіл безрецептурних лікарських засобів за класифікаційною системою АТС

Код	АТС-група	Частка препаратів, %	
		наказ МОЗ України від 18. 04. 2019 р. № 876	на 16. 02. 2022 р. (за даними Держресстру ЛЗ)
A	Засоби, що впливають на травну систему і метаболізм	22,4	22,3
B	Засоби, що впливають на систему крові та гемопоез	1,4	1,1
C	Засоби, що впливають на серцево-судинну систему	5,9	5,8
D	Дерматологічні засоби	12,4	12,8
G	Засоби, що впливають на сечостатеву систему та статеві гормони	4,8	4,4
H	Препарати гормонів для системного застосування	0,2	0,2
J	Протимікробні засоби для системного застосування	1,6	0,9
L	Антинеопластичні та імуномодулюючі засоби	1,1	1,1
M	Засоби, що впливають на опорно-руховий апарат	6,9	7,4
N	Засоби, що діють на нервову систему	12,6	11,6
P	Протипаразитарні засоби, інсектициди і репеленти	0,7	0,6
R	Засоби, що діють на респіраторну систему	23,7	24,7
S	Засоби, що діють на органи чуттів	1,2	1,1
V	Різні засоби	0,4	0,3
	АТС-код не визначено	4,7	5,7
Усього		100,0	100,0

Результати порівняння одержаних показників питомої ваги для окремих АТС-груп безрецептурних препаратів свідчать про відсутність суттєвої різниці (у межах $\pm 1,0\%$) між двома переліками (2019 р. і 2022 р.), тобто зберігаються певні підходи під час відбору ЛЗ до категорії відпуску таких, які можуть реалізовуватися споживачеві без рецепта лікаря. Широко представлені ЛЗ таких АТС-кодів, як А, D, N, R, користуються значним попитом серед населення. Так, за результатами дослідження вітчиз-

няних науковців, найчастіше споживачі звертаються до аптечного закладу з метою самолікування за такими групами ОТС-препаратів – від болю у горлі (55,0%); знеболювальні (48,0%); при нежиті (45,0%); при дисфункції шлунково-кишкового тракту (37,0%); при кашлі (34,0%); вітаміни й мікроелементи (25,0%) тощо [4].

У подальшому проаналізовано обрані Переліки безрецептурних ЛЗ стосовно розподілу за країнами-виробниками ОТС-препаратів (рис. 1) та лікарськими формами (рис. 2).

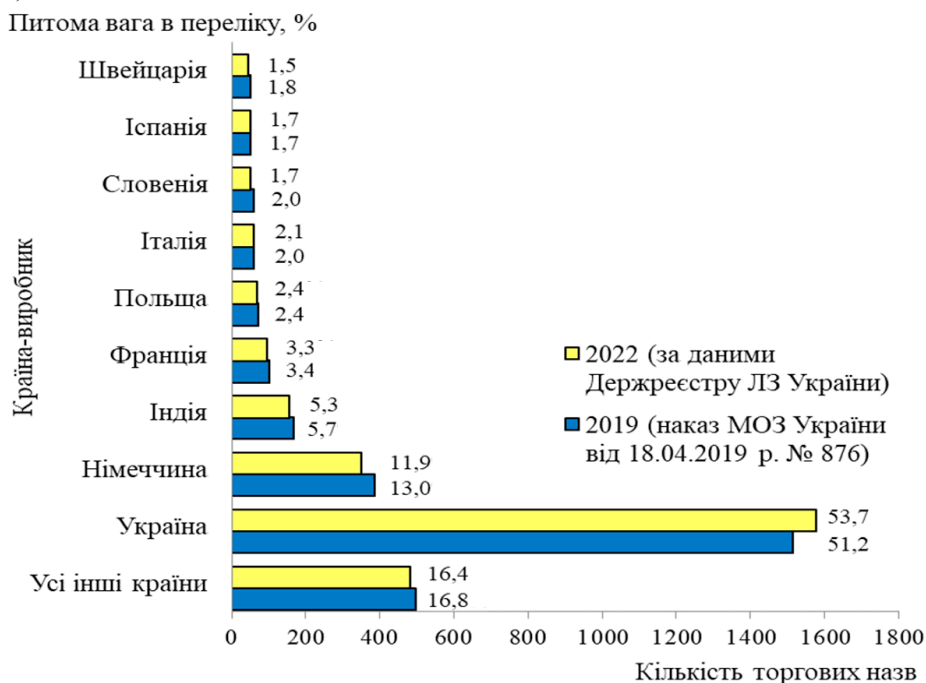

Рис. 1. Розподіл безрецептурних лікарських засобів за країнами-виробниками

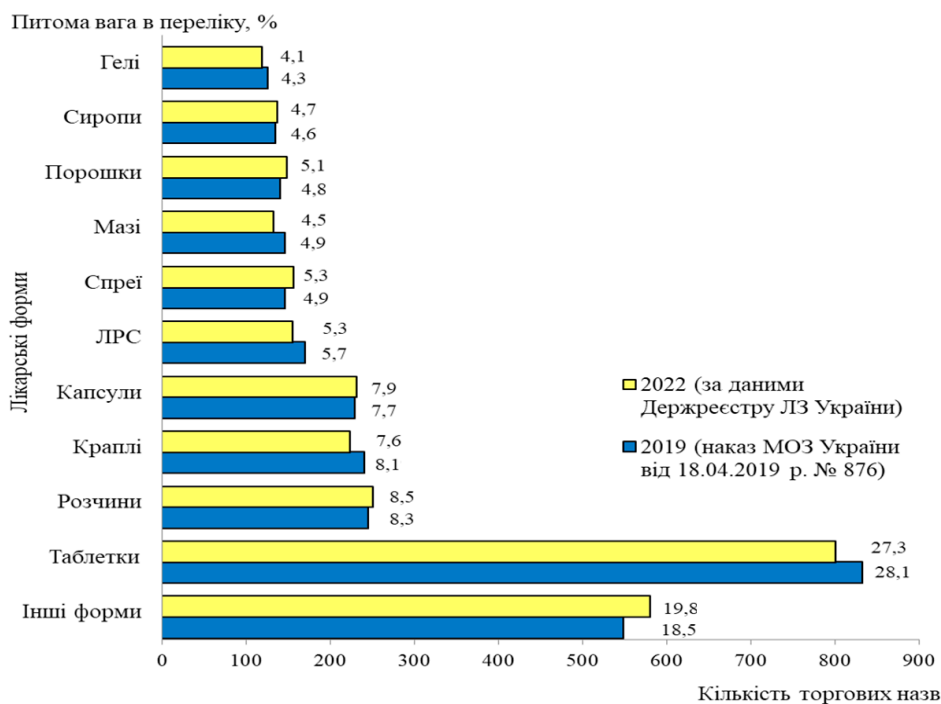

Рис. 2. Розподіл безрецептурних лікарських засобів за лікарськими формами

Отримані результати аналізу за країнами-виробниками свідчать про наступне: частка ЛЗ вітчизняного виробництва достатньо висока й становить 51,2% у 2019 р. та 53,7% 2022 р. – зростання несуттєве. Закордонні ОТС-препарати в чинному Переліку безрецептурних ЛЗ 2019 р. представлені 48 країнами, а найбільшу частку серед них займають засоби з Німеччини (13,0%), Індії (5,7%), Франції (3,4%), Польщі (2,4%) та Італії (2,0%). У Переліку безрецептурних ЛЗ (2022 р.) загальна кількість країн-виробників становить 46, при цьому більшість торгових назв ОТС-препаратів поставляється переважно з тих же країн світу, що і раніше, лише з незначною зміною їхньої питомої ваги на національному фармацевтичному ринку.

Стосовно порівняння Переліків безрецептурних ЛЗ за формами випуску слід зазначити, що їхня питома частка в 2019 р. та 2022 р. практично не змінилася. Так, за даними рис. 2, переважну більшість становлять таблетки (27,3% і 28,1%), розчини (8,5% і 8,3%), краплі (7,6% і 8,1%), капсули (7,9% і 7,3%). Інші лікарські форми з незначною питомою вагою представлено каплетами, гумками, лаками, шампунями, еліксирами, бальзамами, пінками тощо. Одержані результати свідчать про відносну стабільність на вітчизняному ринку ліків із питань співпраці з іноземними фармацевтичними компаніями та підтримки балансу асортиментних позицій.

На останньому етапі дослідження визначено проблемні, на нашу думку, аспекти чинного Переліку безрецептурних ЛЗ (наказ МОЗ України від 18. 04. 2019 р. № 876), що потребують детального вивчення та пошуку підходів до їх вирішення при запровадженні в повсякденну роботу аптечних закладів наступної редакції переліку ОТС-препаратів.

Так, з урахуванням даних Державного реєстру ЛЗ України стосовно терміну дії реєстраційного посвідчення серед торгових назв зазначеного вище переліку виявлено 234 назви препаратів, термін реєстрації яких закінчився у 2019–2022 рр. і не був за різних обставин подовжений заявником [12]. Як приклад, Алка-Зельтцер, табл. шип. № 10, Німеччина (термін реєстрації до 03. 09. 2019 р.); Баралгін, табл. № 10, № 20, Індія (до 21. 06. 2021 р.); Вагінорм-С, табл. вагін. 250 мг № 6, Німеччина (19. 06. 2019 р.); Гівалекс, спрей для ротової порожнини, 50 мл, Франція (до 15. 05. 2020 р.); Длянос, спрей назальний 0,1% 10 мл, Швейцарія (до 22. 08. 2019 р.) і ще багато інших. Отже, відсоток ліків, термін реєстрації яких станом на лютий 2022 р. скінчився, становить близько 8%. Також слід визнати, що для вітчизняних ЛЗ важливою причиною відсутності вчасної перереєстрації постає факт того, що окремі підприємства-виробники з 2014 р. опинилися на тимчасово окупованих територіях України (ФФ КП «Луганська обласна «Фармація»», м. Луганськ; ТОВ «Стирлбіофарм», м. Горлівка Донецької обл.).

Нами встановлено, що чинний Перелік безрецептурних ЛЗ включає 43 цілковитих повтори торгових назв за міжнародною непатентованою назвою, формою випуску, заявником, країною-заявником, виробником і країною-виробником. Тобто, список ОТС-препаратів фактично є меншим на 43 позиції, наприклад Анаферон (номери в переліку 151 і 152, табл. № 20, ТОВ «Матеріа Медика-Україна», Україна, ЗАТ Сантоніка, Литва); Біфон® Скін (номери в переліку 395 і 396, розчин нашкірний 1% 15 або 35 мл, Дермафарм АГ, Німеччина, мібе ГмбХ Арцнайміттель, Німеччина); Волвіт® (номери в переліку 612 і 613, табл., вкриті оболонкою, 5 мг № 10, Кусум хелтхкер ПВТ. ЛТД., Індія).

Виявлено торгові назви, які згідно з Державним реєстром ЛЗ України належать до рецептурної групи. Так, «умови відпуску: за рецептом» зазначено, наприклад, для таких препаратів як Ноофен, табл. 250 мг № 20, АТ «Олайнфарм», Латвія; Нуклео Ц.М.Ф. форте, капс. № 30, Феррер Інтернаціональ, С.А., Іспанія; Пірацетам, капс. 0,4 г № 30 і № 60, АТ «Фармак», Україна; Соннікс, табл. 15 мг № 30, ТОВ «Астрафарм», Україна [12].

Враховуючи одержані результати аналізу двох Переліків безрецептурних ЛЗ (2019 р. і 2022 р.) та виявлені при його проведенні проблемні питання щодо номенклатурних позицій, пропонуємо організаційні підходи, доцільні у разі оновлення

чинного переліку, що дасть змогу у перспективі забезпечити належну якість надання фармацевтичної опіки та умови для відповідального самолікування населення:

– обов'язковий щорічний перегляд Переліку безрецептурних ЛЗ у зв'язку з безперервним процесом реєстрації та перереєстрації ЛЗ для забезпечення відповідності асортиментним позиціям на фармацевтичному ринку;

– обов'язкове оновлення Переліку безрецептурних ЛЗ паралельно зі внесенням змін до Протоколів фармацевта, зважаючи на взаємопов'язаність при використанні цих нормативних документів, оскільки одним із розділів кожного з протоколів є Перелік ЛЗ, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування;

– поступовий перехід, як варіант, до ведення електронного реєстру безрецептурних препаратів в Україні з відкритим доступом до нього для використання як фахівцями системи охорони здоров'я, так і громадянами.

Висновки

1. Проаналізовано в динаміці років у абсолютному та відносному показниках кількість номенклатурних позицій Переліків ЛЗ, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів, протягом 2010–2022 рр. від загальної кількості зареєстрованих препаратів в Україні. Встановлено тенденцію до зниження кількості безрецептурних ліків та обсягів їх продажу в грошовому і натуральному вираженні за останні роки.

2. Здійснено порівняльний маркетинговий аналіз чинного Переліку безрецептурних ЛЗ, затвердженого наказом МОЗ України від 18. 04. 2019 р. № 876, та Переліку безрецептурних ЛЗ (за даними Державного реєстру ЛЗ України, станом на лютий 2022 р.) за складом, АТС-групами, країнами-виробниками, лікарськими формами. За результатами встановлено перевагу частки ліків вітчизняного виробництва (понад 50%), а серед іноземних виробників слід зазначити Німеччину, Індію, Францію, Польщу. Виявлено, що серед лікарських форм безрецептурних ЛЗ найбільш поширені таблетки, розчини, краплі, капсули.

3. Виявлено недоліки в чинному Переліку ЛЗ, дозволених до застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів (наказ МОЗ України від 18. 04. 2019 р. № 876), зокрема наявність ЛЗ, термін дії реєстраційного посвідчення яких скінчився у 2019–2022 рр.; дублювання окремих позицій; присутність торгових назв, що мають відпускатися за рецептом лікаря.

4. Запропоновано для подальшого наукового розроблення та впровадження в практику низку організаційних підходів, що сприятимуть належному формуванню вітчизняного переліку безрецептурних ЛЗ та його раціональному використанню споживачами для реалізації можливостей відповідального самолікування.

5. Результати виконаних досліджень можуть бути використані під час формування сучасної нормативно-правової бази в Україні, що регулює питання організації обігу безрецептурних ЛЗ на фармацевтичному ринку.

Список використаної літератури

1. Good Pharmacy Practice. Joint FIP/WHO Guidelines on GPP: Standards for quality of pharmacy services. FIP/WHO. 2011. – URL: https://www.fip.org/files/fip/WHO/GPP%20guidelines%20FIP%20publication_final.pdf

2. Наказ МОЗ України від 17. 05. 2001 р. № 185 «Про затвердження критеріїв визначення категорій відпуску лікарських засобів». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-01#Text>

3. Немченко А. С., Царьова К. О., Падецька Л. В. Дослідження сучасних проблем рецептурного відпуску лікарських засобів в Україні / Формування національної лікарської політики за умов впровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики: мат. V Всеукр. наук.-освітньої internet конф., м. Харків, 12–13 березня 2019 р. – С. 60–70.

4. Ryvak T., Denysiuk O. Public opinion study on the role of advertising in choice of non-prescription drugs for self-treatment // Pharmacia. – 2019. – V. 66, N 3. – P. 135–140. <https://doi.org/10.3897/pharmacia.66.e35075>

5. Заремба Н. І., Зіменковський А. Б. Ставлення до процесу самолікування здобувачів вищої медичної освіти на до- та післядипломному етапі (згідно з результатами соціологічного дослідження) // Фармац. часопис. – 2018. – № 3. – С. 94–99. <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2018.3.9323>

6. Гудзенко О. П., Барнатович С. В. Експертна оцінка стану рецептурного відпуску лікарських засобів на регіональному фармацевтичному ринку та напрями його удосконалення // Фармац. журн. – 2016. – № 3–4. – С. 5–11.

7. Городецька І. Я., Чухрай І. Л. Стан організації відпуску ліків з аптеки: погляд фармацевтичних працівників // Фармац. часопис. – 2021. – № 3. – С. 50–56. <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2021.3.12433>

8. Нормативно-правова база України. – URL: <http://rada.gov.ua>.

9. Наказ МОЗ України від 18. 04. 2019 р. № 876 «Про затвердження Переліку лікарських засобів, дозволених до застосування в Україні, які випускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0509-19#Text>

10. Кірсанов Д. Аптечний продаж за підсумками 2021 р.: фармринок продовжує зростання, перевищуючи очікування експертів // Еженедельник Аптека. – 2022. – № 02 (1323). – URL: <https://www.apteka.ua/article/625683>

11. Europe over the counter drugs market – forecasts from 2021 to 2026. – URL: <https://www.marketresearch.com/Knowledge-Sourcing-Intelligence-LLP-v4221/Europe-Counter-Drugs-Forecasts-14695142/>

12. Державний реєстр лікарських засобів України. – URL: <http://www.drlz.com.ua/ibp/ddsite.nsf>

References

1. Good Pharmacy Practice. Joint FIP/WHO Guidelines on GPP: Standards for quality of pharmacy services. FIP/WHO. 2011. – URL: https://www.fip.org/files/fip/WHO/GPP%20guidelines%20FIP%20publication_final.pdf

2. Nakaz MOZ Ukrainy vid 17. 05. 2001 r. № 185 «Pro zatverdzhennia kryteriiv vyznachennia katehorii vidpusku likarskykh zasobiv». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-01#Text>

3. Nemchenko A. S., Tsarova K. O., Padetska L. V. Doslidzhennia suchasnykh problem retsepturnoho vidpusku likarskykh zasobiv v Ukraini / Formuvannia natsionalnoi likarskoj polityky za umov vprovadzhennia medychnoho strakhuvannia: pytannia osvity, teorii ta praktyky: mat. V vseukr. nauk.-osvitnoi internet konf., m. Kharkiv, 12–13 bereznia 2019 r. – S. 60–70.

4. Ryvak T., Denysyuk O. Public opinion study on the role of advertising in choice of non-prescription drugs for self-treatment // Pharmacia. – 2019. – V. 66, N 3. – P. 135–140. <https://doi.org/10.3897/pharmacia.66.e35075>

5. Zaremba N. I., Zimenkovskiy A. B. Stavlennia do protsesu samolikuvannia zdobuvachiv vyshchoi medychnoi osvity na do- ta pisljadiplomnomu etapi (zghidno z rezultatamy sotsiolohichnoho doslidzhennia) // Farmats. chasopys. – 2018. – № 3. – S. 94–99. <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2018.3.9323>

6. Hudzenko O. P., Barnatovych S. V. Ekspertna otsinka stanu retsepturnoho vidpusku likarskykh zasobiv na rehiohalmomu farmatsevychnomu rynku ta napriamy yoho udoskonalennia // Farmats. zhurn. – 2016. – № 3–4. – S. 5–11.

7. Horodetska I. Ya., Chukhray I. L. Stan orhanizatsii vidpusku likiv z apteki: pohliad farmatsevychnykh pratsivnykiv // Farmats. chasopys. – 2021. – № 3. – S. 50–56. <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2021.3.12433>

8. Normatyvno-pravova baza Ukrainy. – URL: <http://rada.gov.ua>.

9. Nakaz MOZ Ukrainy vid 18. 04. 2019 r. № 876 «Pro zatverdzhennia Pereliku likarskykh zasobiv, dozvolenykh do zastosuvannia v Ukraini, yaki vidpuskaiutsia bez retseptiv z aptek ta yikh strukturnykh pidrozdiliv». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0509-19#Text>

10. Kirsanov D. Aptechnyi prodazh za pidsumkamy 2021 r.: farmrynok prodovzhuie zrostannia, perevyshchuiuchy ochikuvannia ekspertiv // Ezhenedelnyk Apteka. – 2022. – № 02 (1323). – URL: <https://www.apteka.ua/article/625683>

11. Europe over the counter drugs market – forecasts from 2021 to 2026. – URL: <https://www.marketresearch.com/Knowledge-Sourcing-Intelligence-LLP-v4221/Europe-Counter-Drugs-Forecasts-14695142/>

12. Derzhavnyi reiestr likarskykh zasobiv Ukrainy. – URL: <http://www.drlz.com.ua/ibp/ddsite.nsf>

Надійшла до редакції 20 липня 2022 р.

Прийнято до друку 8 серпня 2022 р.

Л. О. Гала (<https://orcid.org/0000-0002-0086-2706>),

А. О. Чубай (<https://orcid.org/0000-0002-5973-2762>)

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ПЕРЕЛІКУ БЕЗРЕЦЕПТУРНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА РОЗРОБЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Ключові слова: фармацевтичний ринок України, лікарські засоби, перелік безрецептурних препаратів, маркетинговий аналіз, протоколи фармацевта, відповідальне самолікування

АН О Т А Ц І Я

В останні десятиліття кожен громадянин прагне зайняти активну позицію щодо власного здоров'я. Такі чинники як підвищення загального рівня медичної грамотності, поліпшення якості життя населення, розвиток ринку лікарських засобів сприяють розповсюдженню самолікування. Вирішенням значених потреб суспільства стало формування концепції відповідального самолікування, що передбачає,

зокрема, вільне використання споживачами ефективних і безпечних лікарських засобів безрецептурного відпуску.

Метою дослідження стало розроблення сучасних організаційних підходів до формування Переліку безрецептурних лікарських засобів в Україні для забезпечення належного рівня надання фармацевтичної допомоги.

Об'єктами дослідження були переліки безрецептурних лікарських засобів, затверджені наказами МОЗ України впродовж 2010–2019 рр.; Перелік препаратів, дозволених до відпуску без рецепта (за даними Державного реєстру лікарських засобів України, станом на лютий 2022 р.); протоколи фармацевта. Використано методи маркетингового аналізу, аналітико-порівняльний, системний, графічний та узагальнення.

На підставі аналізу вказаних Переліків безрецептурних препаратів, чинних в Україні у відповідні роки (2010–2022 рр.), встановлено, що на фармацевтичному ринку щорічно знижується їх кількість у натуральних одиницях і питома вага від кількості зареєстрованих ліків (з 26,0% до 21,2%).

За результатами порівняльного маркетингового аналізу чинного Переліку безрецептурних лікарських засобів (наказ МОЗ України від 18. 04. 2019 р. № 876) та Переліку безрецептурних лікарських засобів (за даними Державного реєстру лікарських засобів України, станом на лютий 2022 р.) виявлено лише несуттєві відмінності при розподілі асортиментних позицій за складом, класифікаційними АТС-групами, країнами-виробниками, лікарськими формами.

Визначено недоліки чинного Переліку безрецептурних лікарських засобів, такі як наявність у ньому лікарських засобів, термін реєстрації яких скінчився у 2019–2022 рр.; дублювання окремих позицій; присутність торгових назв рецептурної групи.

З огляду на результати виконаного дослідження запропоновано організаційні підходи, що сприятимуть належному формуванню наступної редакції вітчизняного Переліку безрецептурних лікарських засобів та його раціональному використанню фармацевтами і споживачами для реалізації можливостей відповідального самолікування. Результати досліджень можуть бути використані під час формування сучасної нормативно-правової бази в Україні, що регулює питання організації обігу безрецептурних лікарських засобів на фармацевтичному ринку.

L. O. Hala (<http://orcid.org/0000-0002-0086-2706>),

A. O. Chubai (<https://orcid.org/0000-0002-5973-2762>)

Bogomolets National Medical University, Kyiv

ANALYSIS OF THE DOMESTIC LIST OF OTC MEDICINES AND DEVELOPMENT OF APPROACHES TO ITS IMPROVEMENT

Key words: pharmaceutical market of Ukraine, medicines, list of over-the-counter medicines, marketing analysis, protocols of pharmacists, responsible self-medication

A B S T R A C T

In recent decades, every citizen tries for an active position regarding his own health. Such factors as improving the general level of medical literacy and quality of life of the population, developing of pharmaceutical market contribute to the spread of self-medication. The formation of the concept of responsible self-medication, which includes the free use by consumers of effective and safe over-the-counter (OTC) medicines has been the solution to the specified needs of society.

The purpose of the study was to develop modern organizational approaches to the formation of the List of OTC medicines in Ukraine to ensure the proper level of pharmaceutical care.

The objects of the study were the Lists of OTC medicines approved by orders of the Ministry of Health of Ukraine during 2010–2019; the register of medicines allowed to be dispensed without a prescription (according to the State Register of Medicines of Ukraine, as of February 2022); protocols of the pharmacist. The methods of marketing analysis, analytical-comparative, systematic, graphic and method of generalization were used.

Based on the analysis of the Lists of OTC medicines valid in Ukraine in the relevant years (2010–2022), it was established that the number of OTC medicines and the specific weight of it in the registered drugs on the pharmaceutical market decrease annually (from 26.0% to 21.2%).

According to the results of the comparative marketing analysis of the current List of OTC medicines (order of the Ministry of Health of Ukraine dated April 18, 2019 N 876) and the register of OTC medicines (according to the State Register of Drugs of Ukraine, as of February 2022), only insignificant differences were found in the distribution of assortment items by composition, ATC classification, countries of origin, dosage forms.

Deficiencies of the current List of OTC medicines were identified, such as the presence of medicines with expired registration in 2019–2022; duplication of positions; the presence of trade names of the prescription group.

According to the results of the research, organizational approaches that will contribute to the proper formation of the next edition of the domestic List of OTC medicines and its rational use by pharmacists and consumers to realize the possibilities of responsible self-medication are proposed. The results of the research can be used in the formation of a legal framework in Ukraine, which regulates the circulation of OTC medicines on the pharmaceutical market.

Електронна адреса для листування з автором: hala.liliia@gmail.com

(Гала Л. О.)